

بررسی ویژگی های زیبایی شناسی برقع های زنان ساکن حاشیه خلیج فارس
احسان میرحسینی^۱* کارشناسی ارشد نقاشی*

چکیده: برقع به عنوان سمبولی از فرهنگ بصری ساکنین حاشیه خلیج فارس از اهمیت ویژه ای برخوردار است . مقاله حاضر با هدف مطالعه‌ی ویژگی های زیبایی شناسی برقع های مورد استفاده زنان ساکن حاشیه خلیج فارس انجام شده است . برقع های موجود در قلمرو جغرافیایی حاشیه خلیج فارس دارای تنوع فراوانی است به این صورت که هر منطقه برقع مخصوص به خود را دارد اما در این مقاله نگارنده بر اساس ساخت آن ها را در سه نوع برقع های نخی، شیله ای و پارچه ای دسته بندی کرده است. در مقاله حاضر از هر دسته یک برقع به صورت تصادفی انتخاب شده و بر اساس مبانی هنرهای تجسمی، ویژگی - های زیبایی شناسانه آن مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته های تحقیق نشان می دهد که ویژگی زیبایی شناسانه برقع های مورد استفاده زنان حاشیه خلیج فارس از طبیعت این منطقه الهام گرفته شده است؛ از طرفی تاثیر آداب و رسوم هر منطقه بر برقع های آن مشهود است . برقع بر اساس صورت فرد اندازه گیری و سپس ساخته می شود به همین دلیل به ازای هر نفر یک برقع وجود دارد . امروزه توجه به برقع در بین زنان کمتر شده و رو به فراموشی است.

واژگان کلیدی: برقع، زن، خلیج فارس، زیبایی شناسی، فرهنگ

مقدمه

برقع روبندی است که در بین زنان حاشیه خلیج فارس به خصوص استان هرمزگان رایج می باشد. این روبند از گذشته های دور در این منطقه مورد استفاده بوده و سیر تکاملی خود را نسل سپری کرده تا به امروز رسیده است . برقع در مناطق گوناگون حاشیه خلیج فارس با توجه به شرایط مختلف اقلیمی، اعتقادی ، اجتماعی و فرهنگی به انواعی تقسیم می شود که متناسب با شرایط آن منطقه می باشد. دلایل استفاده از برقع عبارتند از حفظ حجاب، محافظت پوست صورت در برابر نور خورشید، ناشناس ماندن در شغل هایی چون دستفروشی و پیله وری و هم چنین برای زیبایی و زینت می باشد . گاهی یکی از این دلایل با توجه به شرایط موجود در آن زمان یا مکان پرنگ تر از دلایل دیگر جلوه گر می شود. مهمترین برقع ها بر اساس اقلیم عبارتند از برقع مینابی، بلوچی، قشمی یا جزیره ای و عربی که نگارنده بر اساس نوع ساخت آن را در سه دسته کلی برقع های نخی، شیله ای و پارچه ای باز تعریف کرده است . برقع های نخی در شرق استان هرمزگان بیشترین کاربرد را دارد. در جزای و غرب استان از برقع شیله ای استفاده می شود و برقع پارچه ای در بعضی مناطق شرق و غرب استان ساخته می شود.

در این مقاله به سوال زی پاسخ داده شده است:

1. برقع های متدالول در حاشیه خلیج فارس از جنبه زیبایی شناسی چه ویژگی هایی دارند؟

مطالعات پیشین

^۱- آدرس محل کار: آزادگان، جنب مخابرات شهید قندی، دانشگاه علمی کاربردی بندرعباس.

تلفن 09351306201

Email: ehsanmirhoseyni@gmail.com

درباره برقع مطالعات اندکی انجام شده است. در این مقاله به عنوان نمونه از دو مولف که درباره برقع نوشتند اند؛ مطالبی آ وردشده است. «بچر آن دزی» در کتاب البسه مسلمانان 1383، می نویسد که، در قدیم، برقع یا حجاب صورت بیشتر متعلق به زنان طبقه بالا یا متوسط بوده اما، زنان عامه نیز در برابر صورت خود نوعی پیش بند داشتند که در بالای بینی با یک نوار به سریند متصل می شده است. قسمت بالای برقع سیاه، غالباً با مرواریدهای بدلی، سکه های طلا و نقره و اشیاء تزئینی کوچک آراسته می شده است. در واقع کلمه برقع در ماوراء النهر، به معنای حجاب چهره نیست؛ بلکه به معنای نوعی چادر بزرگ یا روپوش است که زن ان با آن کاملاً خود را می پوشانند.

(بچر آن دزی، 1383: 43-48)

«انجم روز» در کتاب برقع پوشان خلیج فارس و دریای عمان در این باره می نویسد که برقع قبل و بعد از اسلام مورد استفاده بوده است. با ظهور اسلام، موضوع حجاب زن مسلمان مطرح شد. اعراب پس از مواجه با مردم صحرانشین آفریقا، با برقع آشنا شدند. این پوشش، روبند پارچه ای نازکی بوده است. زنان مسلمان عرب رنگ علاوه بر مزائله که برای برقع ذکر شد؛ جنبه حجاب و روپوشی به آن دادند. در طول زمان، هر قوم یگروهی در شیوه ای ساخت برقع ابتکارانی به خرج داده و برای خود ابداعی تازه داشته است. انجم روز معتقد است که در تاریخ اجتماعی این به ویژه خطه ای جنوب، استفاده از برقع معمول نبوده است. شعرا و سخنگویان محلی بنادر و جزای خارج فارس رنگ، در گفته های خود آن را به اعراب منسوب می کنند. وی می نویسد که اسماعیلیان، نخستین کسایی بودند که در این از برقع استفاده کرده اند. آن ها در قیام خود علیه سلجوقی ها از برقع به عنوان نوعی روش مبارزاتی استفاده کرده اند که البته این پوشش، ویژه مردان مبارز بوده است. (انجم روز، 1371: 19-101).

در این مطالعات اغلب جنبه تاریخی برقع مورد توجه بوده است اما در این مقاله به جنبه زیبایی شناسی برقع مورد استفاده زنان استان هرمزگان پرداخته شده است.

گونه های مورد مطالعه برقع

برقع یک واژه ای عربی است. گویش مردم هرمزگان به صورتی است که حرف «قاف» را «كاف» تلفظ می کنند، به همین دلیل برقع را «برگه» می گویند. در شهرستان های غرب هرمزگان، برقع را «بَقْلَه» یا «بَتِيلَه» نیز می نامند (همان: 8-10). «برگه» (برقع) دارای انواع مختلفی است بعضی از آنها بزرگ و پهن بوده و همه صورت را می پوشاند و تنها دو سوراخ در مقابل چشم ها در آن وجود دارد ولی بقیه برقع ها نازک و قیطانی بوده و تنها قسمتی از چشم ها و ابرو ها را می گیرد. (نور بخش: 1369، 435) در این مقاله سه نمونه از برقع های حاشیه خلیج فارس که نمایانگر ویژگی های بصری فرهنگ جنوب می باشد مورد تجزیه و تحلیل و مطالعه دقیق تر قرار گرفته است.

روش تحقیق

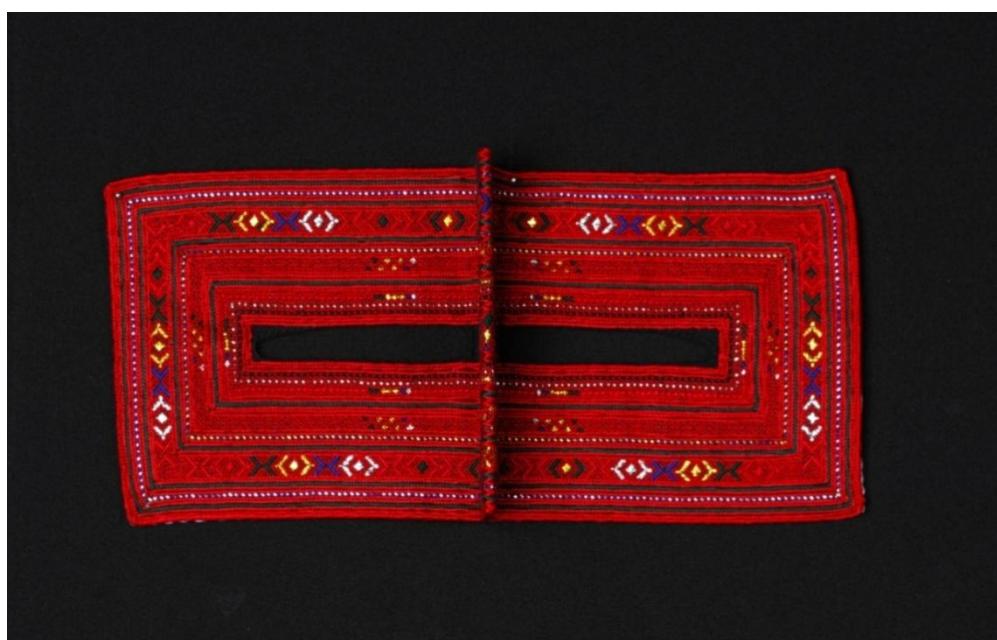
روش انجام تحقیق، توصیفی - تحلیلی می باشد، به این صورت که برقع ها در ابتدا به لحاظ ساختار توصیف شده، سپس تحلیل اجزای آن بر اساس مباری هنرهای تجسمی انجام شده است. گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و میداری بوده است؛ به این صورت که ابتدا از طریق منابع مکتوب، اصلاحاتی جمع آوری شد، سپس با رفتن مناطقی که ساخت برقع در آنجا انجام می شود؛ اطلاعات از طریق مشاهده و عکس برداری جمع آوری شده است. در تحقیق از پرسش هایی استفاده شده است که در ادامه تعدادی از آن ها را به عنوان نمونه آورده می شود. چند نوع برقع وجود دارد؟ آیا برقع در مراسم های ملی، مذهبی استفاده می شود؛ چرا و به چه صورت به کار می رود؟ رنگ های مورد استفاده در برقع بر چه اساسی انتخاب می شود؟ نقوش برقع از کجا الهام گرفته می شود؟ چرا برقع ها به این شکل ساخته می شوند؟ برای سنین مختلف برقع های متفاوت وجود دارد؟ دلایل استفاده از برقع چیست؟

یافته های پژوهش

با رعایت چارچوب کلی برقع سازی هر منطقه، برقع را متناسب با صورت هر فرد می سازند به عبارت دیگر برای هر نفر یک برقع ساخته می شود؛ بنابراین با رعایت چارچوب کلی، تنوع در رنگ و نقش برقع ها دیده می شود . در این مقاله سه برقع مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

تجزیه و تحلیل برقع نخی

برقع شماره 1



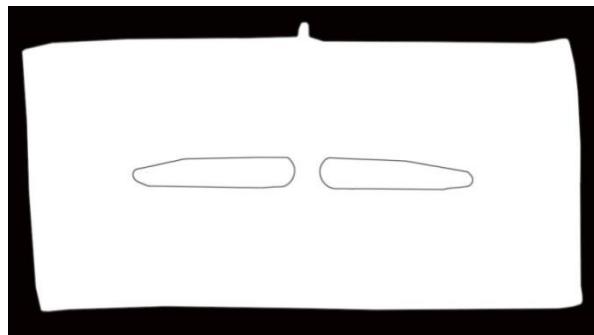
1-1- برقع شماره 1- منبع تصویب نگارنده

برقع شماره 1 بیشتر در روستای «کوه مبارک»، واقع در حوزه غرب شهرستان جاسک، در شرق استان هرمزگان، ساخته می شود. بومیان این منطقه، برقع شماره 1 را «گل و طوف» می نامند. شایع بتوان گفت منظور از «طوف» همان طوفان است. ترکیب این دو واژه معرف این است که این برقع دارای نقوش زمینه ای است یعنی عبارت دیگر، طوفاری از گل در این برقع پراکنده شده است. نگارنده این احتمال را می دهد که به دلیل طبایری بودن این منطقه و کم بودن پوشش گله ای، زنان در رویه های خود بهشت یعنی عبارتی دشمنی پر از سبزه با گل های فراوان تصور می کنند و آن را در صنایع دستی خود و به طور خاصه برقع، به این شکل نشان می دهند. این برقع و نقش هایی از اصولی ترین برقع های بلوجی است و به گفته اهالی این منطقه دارای قدمت زیادی است. (تصویب 1-1)

این برقع به شکل چهارگوش است. اگر خط عمودی وسط برقع، که روی یعنی قرار می گیرد، خط تقارن در نظر گرفته شود، این برقع دارای ترکیب بندی متقاض است که با تقارن خود صورت یعنی شباهت دارد و به نوعی تناسب یعنی برقع و صورت را نشان می دهد.

رئیم کادرهایی که در این برقع بکار رفته متناسب با فرم کلی آن، از بزرگ به کوچک اجرا شده که در نهایت به چشمی برقع ختم می شود. کوچک شدن ابعاد کادرها باعث ایجاد عمق و همچرین تاکید بر چشم شخصی است که از برقع استفاده می کند. (تصویب 1-1)

پس از ترسیم خطوط محیطی این برقع، اشکال خشک، عمودی و افقی مشاهده می شود. پارچه مشکی زمینه متناسب با شکل چشم برش می خورد که از خطوط خشک، عمودی و افقی چشمی برقع که با رنگ قرمز ایجاد شده است، می کاهد. چهارگوش بزرگ یعنی با انحنایهایی که توسط سازنده به خود می گردید، از هندسی شدن آن جلوگیری می کند. (تصویب 1-2)



2- خطوط موجی طی برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

خطوط تجسمی بر اساس جهت حرکت یکنواخت، در یک مسیر کلی، به چهار دسته‌ی اصلی تقسیم می‌شوند. در این برقع هر چهار نوع خط پیری عمودی، افقی، مورب و منحری وجود دارد. خط افقی به داخل شکل افقی برقع، بیشتر مشهود است و به نوعی آرامش را تداعی می‌کند. (تصوی 1)



3- خط افقی برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

خطوط عمودی ریز در عرض برقع به کار رفته است. (تصوی 1)



4- خط عمودی برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

خطوط مورب را در نقوش برقع می‌توان مشاهده کرد. (تصوی 1)



5- خطوط مورب برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

خطوط منحری ریز در بعضی از قسمت‌ها دفعه می‌شود. (تصوی 1)



6- خطوط منحری برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

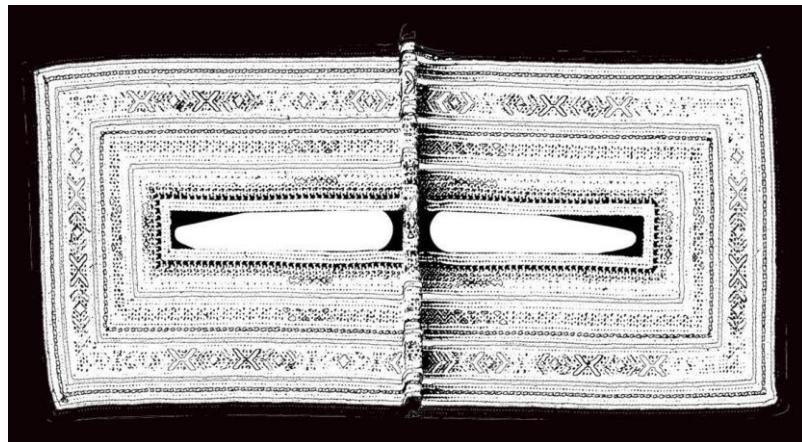
در اجرای خط از دو حالت استفاده شده است. 1- خطوطی که به صورت ممتد و کامل اجرا شده‌اند مانند (تصوی 1) و خطوطی که با تکرار نقطه‌ها در کنار یکدیگر خط را به مخاطب القا می‌کنند. (تصوی 1)



7- خطوط نقطه‌چین برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

تمام خطوط با ضحامت یکسان و بسیار منظم اجرا شده‌اند. مکان تأکیه در این برقع بیشتر به روی چشمی هاست. این تأکیه با کادرهای کوچک شونده و همچریز رنگ سطح اطراف چشمی، با انحنایی که در آن به کار رفته افزایش می‌لذید. اما اگر برقع به صورت

کاربردی، روی صورت زن تصور شود، نقطه تأکید، چشمان شخصی است که از برقع استفاده می کند. گویی تمام زحمات و کارهایی که برای برقع انجام می شود برای گرامی داشت چشم هاست. (تصوی ۱-۸)

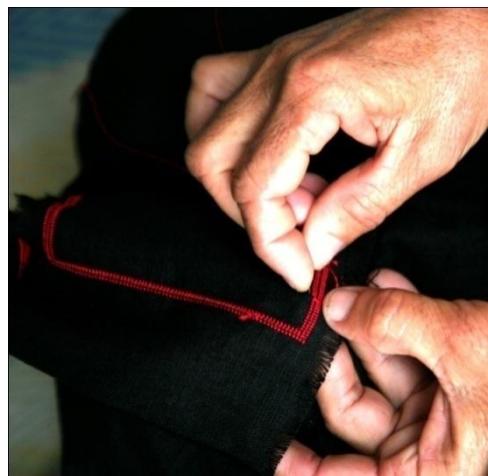


8-1- نمای روش برقع شماره ۱- منبع تصوی: نگارنده

علی رغم محدودیتی که در دوخت برقع وجود دارد؛ تنوع نقوش در این برقع دیده می شود . نحوه چیدمان نقوش به صورتی است که هرچه به سمت حاشیه و لایه های بیرونی می رود بزرگتر و پر نقش تر شده و هرچه به سمت لایه های درونی و به سمت چشمی برقع نزدیک می شود، نقوش کوچکتر و یکنواختتر شده و از تنوع آن کاسته می شود . این امر باعث ایجاد نوعی پرسپکتیو یا به نوعی بعد مجازی در برقع شده و چشمان مخاطب را به سمت چشم شخص استفاده کننده، هدایت می کند

تنوع در نحوه دوخت باعث ایجاد تنوع در بافت این برقع شده است. در ادامه به بررسی بافت های این برقع پرداخته می شود. در این منطقه به هر کدام از گره هایی که با نخ قرمز روی زمینه ی مشکی سوزن دوزی می شود «کال» گفته می شود. از کنار هم قرار گرفتن این نقطه ها یا کال ها، خط هایی ایجاد می شود که به آن «زره» می گویند. این کال ها و زره ها باعث ایجاد بافت هایی در برقع می شوند که به لحاظ بصری فضای خوشایندی را برای مخاطب ایجاد می کند . اع زره ها عمدتاً به رنگ قرمز و سبز می باشند.

(تصوی ۹-۱)



9-1- دوخت کال و زره برقع شماره ۱- منبع تصوی: نگارنده

سازندگان، کادری را که با نقطه های آبی و سفید ترسیم شده «چشم بند» می نامند. رنگ آبی یا نیلی نمادی از آب دریا و رنگ سفید اجرا شده کنار آن نماد نمک یا شوری آب دریا است.

در آداب و رسوم مردمان این مناطق آبتنی در دری ا مخصوصاً، روزهای چهارشنبه برای رفع بلایای ناشی از «چشم شور یا چشم زدن» از اعتقادات قدیمی به شمار می رود. در مواردی آب دریا را در ظرفی گذاشته و به درب حیاط یا منزل آویزان می کنند که رفع بلا شود. بنابراین نقش چشم بند را به عنوان نمادی از رفع بلا و چشم زخم را به رنگ آبی و سفید، روی برقع اجرا کرده اند. امروزه در برخی

از برقع ها به جای نخ سفید از گلابتون سفید یا زرد روی رنگ آبی برای زیبایی بیشتر و به سفارش مشتری استفاده می شود . تنوع در رنگ چشم بند، باعث ایجاد بافت های زیبا و گوناگون در شکل ظاهری برقع می شود
در لایه اول که شامل فاصله بین دو کادر سبز است، فقط یک چشم بند، قرار دارد. (تصوی 1-10)



10- چشم بند- منبع تصوی: نگارنده

هنگام دوخت زمینه برقع با نخ قرمز ابریشمی در لایه دوم، به اندازه یک سانتیمتر فضای خالی ایجاد می شود . این فضای خالی در نهایت پس از اتمام زمینه، نقوش یا به گفته‌ی بومیان این منطقه «در» با رنگ هایی متفاوت از رنگ زمینه سوزن دوزی می شود. به این لایه ای که فضای خالی درون آن تعییه می شود یا به عبارت دیگر لایه ای که نقوش روی آن قرار می گیرد «وار» گفته می شود. این لایه نیز بافت های متنوع یا نقوش رنگی ایجاد می کند که شاخصه این برقع به حساب می آید. نحوه اجرای این «وار» ها باعث تفاوت در شکل ظاهری برقع می شود. نقوش «وار» چه از راست به چپ و یا بر عکس، با رنگ قرمز آغاز می شود؛ به عبارت دیگر «در اول» با رنگ قرمز زمینه برقع شروع می شود. (تصوی 1-11)



11- لایه دوم برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

ذکر این نکته ضروری است که بلوج های منطقه جاسک به حصارهای سیمی یا فنس نیز «وار» می گویند. این حصارها درهایی نیز دارند. یکی از سازندگان می گوید، «وار» و «در» ی که در برقع نام گذاری شده از این فنس ها گرفته شده است.
به عقیده‌ی نگارنده شباهت بین «وار» و «در» ی که در برقع وجود دارد با «وار» و «در» ی که در حصارها و فنس ها وجود دارد، بی معنا نیست چرا که هر دو، وسیله پوشش و مراقبت و نگهداری هستند، همان طور که حصارهای سیمی از خاک منطقه حفاظت می کند،
برقع نیز از زن در مقابل، آفتاب، نگاه نامحرمان و... مراقبت می کند.

نقوش یا همان طور که قبلًا اشاره شد «در» هایی که در این لایه به کار می روند با رنگ های قرمز، سبز، آبی و سفید اجرا می شوند.

این نقوش، در یا دروازه های وار هستند؛ که در بالا و پایین، چپ و راست تقریباً به صورت قرینه اجرا می شوند. (تصوی 1-11)
لایه بعدی این برقع، شبیه نوار وار است، اما اندازه آن از 1 میلیمتر تا 1 سانتیمتر متغیر است. این لایه با فرو بردن سوزن در تار و پود پارچه اجرا می شود که همراه با شمردن 3 تار عمودی و 3 تار افقی که 6 بار تکرار می شود تا جایی که نقطه های مشکی ریزی از پارچه مشکی زیرین نمایان شود، اجرا می شود . سازندگان به نحوه دوخت این لایه «6جفت» می گویند. این نوع دوخت نیز بافت های متنوعی ایجاد می کنند. شکل این بافت، بین خطوط منحنی به هم پیوسته و مثلث های کوچک متصل به هم معلق است، اما می توان گفت این بافت الهام گرفته از امواج دریا است. (تصوی 1-12)



12-1- لایه سوم برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

از چشمی تا کادر سیز را «تھارک» می گویند که در برقع های حوزه شرق 3 جفت و حوزه غرب 6 جفت می باشد. سومین نواری که در آن دوخت طرح دار سوزن دوزی می شود، نوار «تھارک» است. (تصوی 1-13)



13-1- لایه بهارک برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

در برقع گل و طوف، دو نوع طرح «بهارک» 3 و 6 جفت وجود دارد. در طرح های قدیم برقع «گل و طوف»، فقط یک طرح «بهارک» 6 جفت دوخته می شود. اما در برقع های قدیم هم طرح 3 جفت و هم طرح 6 جفت برای برقع به کار می رفته است و به همین دلیل اندازه آن بزرگتر بوده است. تروع در این طرح ها، دوخت های متفاوتی را شامل می شود که در نهایت منجر به ایجاد بافت های گوناگونی بر روی برقع می شود.

آخرین بافت در قسمت لایه ی بهارک، «سرک» نام دارد. این بافت های ریز قرمز رنگ، به صورتی ایجاد می شوند که قسمت های کوچکی از رنگ مشکی زمینه، مشخص باشد. همنشینی رنگ های قرمز و مشکی زمینه، باعث ایجاد بافت های متنوع و زیبا می شوند . (تصوی 1-14)



14-1- سرک در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

به کوک های اولیه و زیرین دوخت «شلهو» می گویند.

دوخت «پشت گر» همان طور که از نامش پیداست یعنی پوشاننده ی پشت دوخت شلهو یا دوخت های زیرین اولیه دوخت «دک کو» یا کوک کوچک: در دوخت سرک، دوخت دیگری به نام دوخت «دک کو» به کار می رود، کار این دوخت متصل کردن دوخت «سرک» و دوخت «پشت گر» به هم می باشد. این دوخت به جهت استحکام و زیبایی بیشتر انجام می شود . (تصوی 1-15)



15-1- دوخت دک کو در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

دوخت بالای لبه برقع که ابتدا تا می خورد، را «سرپا» می گویند. سپس روی آن همراه با پارچه مشکی دوخته می شود که کوک «زردہ» گفته می شود. این دوخت در قسمت پشت برقع اجرا می شود . «زردہ» در واقع برگرفته از نام نوعی میوه خرما به نام «زرك» است که شکل آن باریک و کشیده و زرد رنگ می باشد.

این بافت‌ها که با رنگ‌ها و نقوش متفاوتی ترسیم شده‌اند، در نهایت فضای زیبایی را فراهم می‌کنند. در پایان، پارچه مشکی، درون مستطیل چشمی را با دقت برش زده و لبه دوزی آن با ظرافت کامل انجام می‌شود. نکته قابل توجه این است که تمام پارچه را نباید برش زد زیرا باعث باز شدن دوخت دور چشم‌ی ها می‌شود؛ برای رفع این مشکل از هر طرف مقدار کمی پارچه مشکی با لبه دوزی طریفی رها می‌کنند که به آن «سایه چشم» گفته می‌شود؛ این عمل علاوه بر استحکام باعث زیبایی بیشتر برقع و همچنین چشم‌ها می‌شود و فضای بصری مناسبی را فراهم می‌کند. رنگ مشکی چشمی برقع با قادر مشکی – قرمز اطرافش تناسب خوبی ایجاد کرده است. (تصوی ۱-۱۳)

نحوه‌ی دوخت برقع به صورتی است که در چهار طرف برقع، چهار خط مورب ایجاد می‌شود. این خطوط از اتصال چهار سطح برقع ایجاد می‌شود. ای خطوط مورب از گوشه‌های برقع شروع می‌شوند و به گوشه‌های چشمی می‌رسند به عبارت دیگر ای خطوط، مستطیل بزرگ را به مستطیل کوچک(چشمی) متصل می‌کند. این ارتباط باعث تأکید بیشتر بر چشمی برقع می‌شود. چشمان مخاطب بعد از دیدن مستطیل بزرگ می‌خطوط محیطی دور برقع از طریق این خطوط مورب به سمت چشمی برقع و در نهایت چشمان شخصی که از برقع استفاده می‌کند، هدایت می‌شود. (تصوی ۱-۱۶)



۱-۱۶- خطوط مورب در برقع شماره-۱- منبع تصوی: نگارنده

نمایش حرکت در هنرهای تجسمی با تکرار و توالی یک شکل یک حالت به وجود می‌آیی و نمایشگر نوعی ریتم (ضرب-آهنگ) است. تکرار در بافت‌ها، رنگ‌ها و نقوش ای برقع، ریتم زیبایی ایجاد کرده است. این تکرار در نگاه اول یکنواخت به نظر می‌رسد، چون نقوش و بافت‌ها به صورت یکنواخت و متواالی در لایح مخصوص به خود تکرار می‌شوند، اما در ای برقع تا آن جایی که امکانات دوخت به سازنده این امکان را بدهد، سعی می‌شود تا با جابجایی نقوش و همچرین ایجاد تضادهای رنگی، از یکنواختی کاسته و باعث تنوع هر چند اندک در سطح برقع ایجاد شود.

به طور کلی، در ای برقع هماهنگی و یکنواختی، بیشتر از تنوع وجود دارد. به عبارتی وحدتی که در چیزمان نقوش و رنگ‌ها وجود دارد، بیشتر به یکنواختی مکمل دارد.

بررسی رنگ‌های برقع شماره ۱

این برقع از رنگ‌های قرمز، زرد، آبی، سبز، سیاه و سفید تشکیل شده است.

قرمز:

رنگ قرمز روشن، که در قسمت زمینه به کار رفته و در زبان بومی منطقه به آن «سهر» گفته می‌شود، بیشترین فضای رنگی را به خود اختصاص داده است. (تصوی ۱-۱۷)

«سرخ در تطابق با شکل، گوشه مریع است و هر شکل دیگری که چهار گوشه راست و چهار ضلع دو به دو موازی داشته باشد. «(آیت الله‌ی، ۱380: 116)



17-1- ترکیب رنگ قرمز در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

رنگ قرمز علاوه بر زمینه، در نقوش برقع رنف به کار رفته است. (تصوی 18-1)



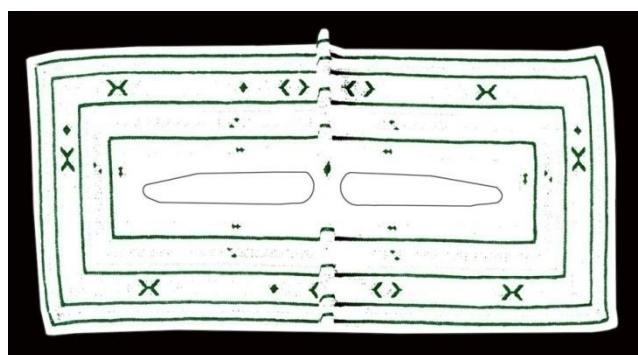
18-1- نقوش قرمز بر زمینه قرمز- منبع تصوی: نگارنده

برقع «گل و طوف» به رنگ زمینه قرمز روشن، بیشتر مخصوص تازه عروسان و زنان جوان است. اما زنان مسن تر رنف گاهی از آن استفاده می کنند. «رنگ سرخ رنگ جواهی به شمر رسیده ی 21 تا 31 سالگی است.» (آیت الله‌ی، 1380: 161)
«قرمز روشن نماد شور، حدت و تکانش، دلگرم کننده و کشاننده و برانگیزنده است. درخشش رنگ قرمز موجب شده که آن رنگ نماد جهانی اصل و مبدأ زندگی باشد.» (دوبوکور، 1387: 124)

در این منطقه زنان علاوه بر حفظ حجاب، گاهی در جشن ها و عروسی ها برای زینت رنف از برقع نو و تازه ساخت و همچرخن به رنگ قرمز روشن استفاده می کنند. «رنگ قرمز به سبب معنای میتوی و اهریمنی که دارد، افسونگر است. رنگ قرمز، اساسی ترین رنگ هاست و با شور و وحدت حریت، بیرونی و قدرت پیوستگی دارد. گهایی و کشش رنگ و شوپتگی به آن ناشی از دوسویی و دو پهلویی رنگ قرمز است. رنگ قرمز فشار خون را بالا می برد و تنفس را تند می کند. رنگ قرمز علامت نواری تبلاغاتی، توجه انبوه خلق را به خود می کشد.» (همان: 124)

سبز:

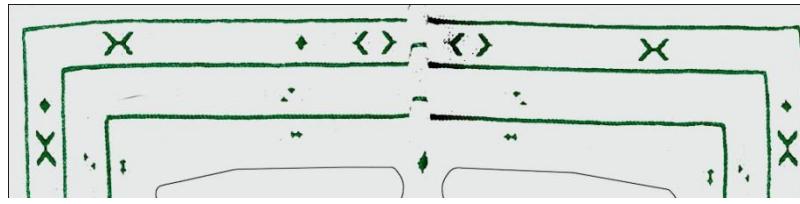
دومین رنگی که بیشترین فضا را بعد از قرمز در این برقع به خود اختصاص داده، رنگ سبز می باشد. (تصوی 19-1)



19-1- ترکیب رنگ سبز در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

ای رنگ به عنوان مکمل قرمز به کار رفته است. کادرهای اصلی که در این برقع به کار رفته به رنگ سبز می باشد. این کادرها با رنگ های دو، یک، یک به صورت کوچک شونده به فرم چشمی ختم می شود. این کادرها با فرم کلی برقع تناسب دارند. تعدادی نقوش

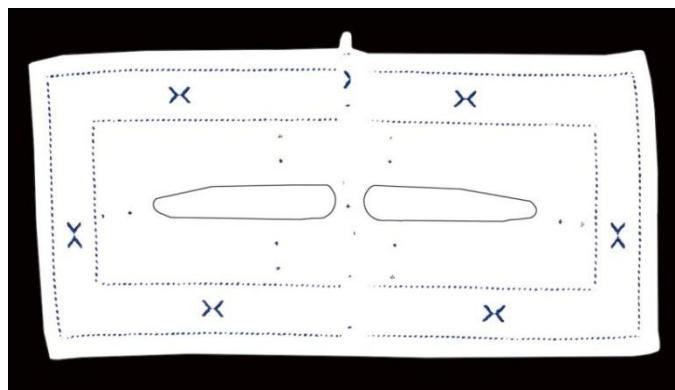
رنگ به سبز دیجه می شود. در کل، پراکندگی رنگی سبز در این برقع به نحوی اجرا شده که از تنیدی و درخشندگی رنگ قرمز کاسته و آن را به تعادل رسانده است؛ و از طرفی باعث زیاتر و فعال شدن رنگ قرمز می شود. در این منطقه که اغلب خشک و بیماری است و از سرسبزی خبری نیست، اهالی آن، کمبود رنگ سبز را، در پوشش خود جبران می کنند. رنگ سبز، رنگ دنیای گلهاست است و از ترکیب دو رنگ آبی و زرد به وجود می آیی. بیشترین نقوش سبز رنگ در لایع دوم ارائه شده است. البته تعدادی نقطه کوچک سبز رنگ در کادرهای داخلی به عنوان نقش دیجه می شود. این نقوش به شکل دو خط متقارع شیع علامت ضربدر و شکل لوزی باز و بسته می باشد. «رنگ سبز در تطابق با شکل لوزی و هر شکل چهار گوشی است که دو زاویه باز یعنی تند داشته باشد و اضلاع آن دو به دو موازی باشند.» (تصوی 1-20) (همان: 119)



20-1- نقوش سبز در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

«سبز با سرخ هم مرز شده و در دیجه انسان خط تجسمی ناموجودی را القا می کند و هر یک از دو رنگ در محل هم مرزی بقیه تر دیجه می شوند و هر چقدر به مرز بیوری آن ها نزدیک شوی به رنگ اصلی خود نزدیک تر می شوند.» (همان، ص 160)
«سرخ و سبز، مکمل- متضادهای متعالند. سرخ، اعتدال گرم و سبز، اعتدال سرد است. در رنگ سرخ و سبز ریوهای درونگرا و برونگرا در هم زوری مقابل دارند. در سرخ توان فعالیت و در سبز توان آرامش بیشتر است.» (همان: 116)
آیی:

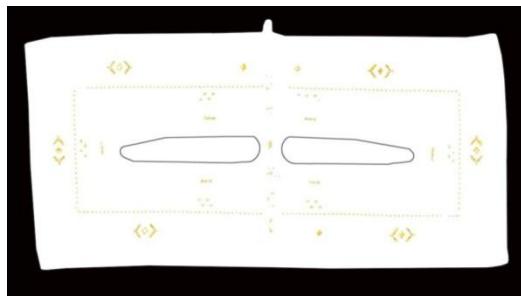
رنگ آبی بیشترین فضا را بعد از سبز به خود اختصاص داده است. شایع بتوان گفت که رنگ آبی نمادی از آبی دری است. این رنگ در دو لایع بکار رفته که از تجمع و فشردگی نقاط آبی و سفعی تشکیل شده است. تعدادی نقوش آبی رنگ رنگ در این برقع دیجه می شود که به پراکندگی مناسب رنگ آبی در این کار کمک کرده است. (تصوی 1-21)



21-1- ترکیب رنگ آبی در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

زرد:

رنگ زرد، شامل یک لایع مناسب با فرم کلی برقع همراه با نقوشی که به صورت متقارن در دو طرف دماغی، دیجه می شود، به کار رفته است. استفاده از رنگ زرد در ایجاحا می تواند نمادی از خورشید و درخشندگی آن در آسمان ای منطقه باشد. تأثیراتی که نور خورشید بر مردمان این مناطق گذاشته، به صورت ناخودآگاه در آثارشان قابل مشاهده است. (تصوی 1-22)



22-ترکیب رنگ زرد در برقع شماره 1- منبع تصوی: نگارنده

تجزیه و تحلیل برقع شیله ای

در قسم دختران بعد از ازدواج از برقع استفاده می کنند که البته استفاده از آن اختیاری است. در کل، به نظر نگارنده استفاده از برقع در این منطقه یک سیر تکاملی را طی می کند یعنی هم زمان با رشد شخصیت و بالارفتن سن فرد، شکل و فرم برقع نیز تغییر می کند؛ به این صورت که در هنگام جوانی و قبل از ازدواج از برقع استفاده نمی کنند؛ بعد از ازدواج، برقع را جهت نشان دادن تأهل به کار می برند . به مرور زمان هر چه که سن بالاتر می رود، ارزازه برقع بزرگتر شده و حجاب صورت بیشتر می شود. این نکته، گویای این مطلب است که فرد کامل تر شده و به پختگی رسیده است . نکته‌ی جالب توجه دیگر این که برقع های شیله ای برخلاف برقع های نخی بدون نقش بوده و رنگ آن ها غالباً مشکی متمایل به طلایی است . «شیله هایی که از آن برقع می دوزند عبارتند از : شیله‌ی چلوار سیاه، شیله‌ی صیقلی (قلقه ای)، شیله برف، شیله‌ی طلایی، شیله‌ی سُرخُن و شیله‌ی تاکری» (خطیبی زاده: 1389.28)

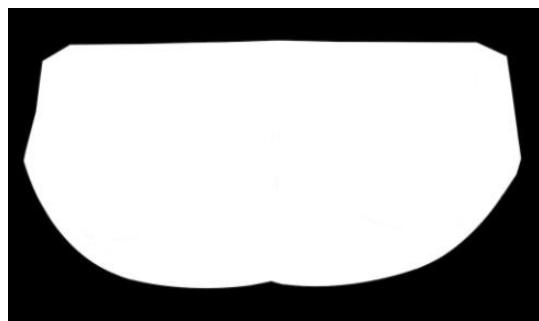
برقع شماره 2:

این برقع به «برقع عربی» معروف است و در اکثر مناطق «قسم» و غرب استان هرمزگان؛ البته به انتخاب خود شخص، از آن استفاده می شود. (تصویر 2-23)



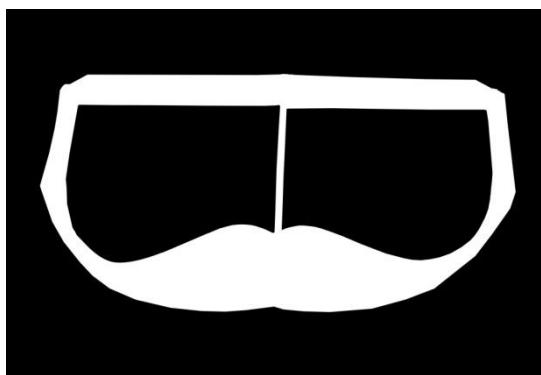
23-برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

پارچه‌ی اولیه‌ی این برقع به شکل مستطیل برش خورده، سپس با برش هایی، فرم نهایی، به این صورت در می آید . سطح کلی برقع در تصویر زیر نشان داده شده است. (تصویر 2-24)



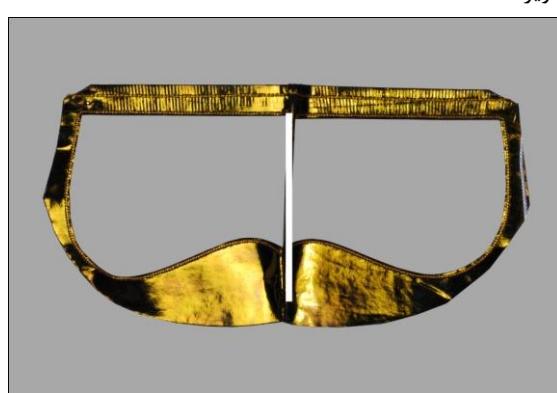
24-2 سطح کلی برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

چشمی این برقع بزرگتر از برقع های دیگر است . این مسئله، استفاده از برقع برای حجاب را زیر سؤال می برد . زیرا تقریباً تمام صورت قابل رویت است. این چشمی بزرگ، که مردمان منطقه به آن «چشم پراهون» می گویند، از ویژگی های اصلی این برقع به حساب می آید. ترکیب بندی این برقع قرینه است، اما به دلیل اینکه با دست ساخته می شود، دو طرف محور عمودی آن کاملاً یکسان نیست . خطوط محیطی برقع در تصویر زیر نشان داده شده است. (تصویر 25-2)



25-2 خطوط محیطی برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

خطوط به کار رفته در این برقع بر اساس جهت حرکت، هر چهار نوع خط را دارا می باشد. این چهار خط عبارتند از خطوط عمودی، افقی، مایل، منحنی که در ادامه درباره ای آنها توضیح داده می شود. خط عمودی این برقع، روی بینی قرار می گیرد؛ این انطباق، تناسب زیبایی بین صورت و برقع ایجاد می کند . محور عمودی، برقع را به دو قسمت مساوی تقسیم می کند. (تصویر 26-2)



26-2- خط عمودی برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

در قسمت بالا یعنی همان لایه ای که روی ابرو های شخص استفاده کننده قرار می گیرد، تعداد زیادی خط عمودی کنار هم قرار گرفته است. این خطوط که تقریباً موازی هستند، به صورت متناوب تکرار شده و ریتم یکنواختی را به وجود آورده اند.

جنس پارچه و رنگ طلایی آن، باعث ایجاد تغییر در تیرگی و روشنی برقع در مکان های نوری متفاوت می شود . این ویژگی از یکنواختی خطوط متناوب کاسته و تنوع زیبایی را به برقع می دهد به عبارت دیگر فضای رنگی باعث می شود که یکنواختی شکلی برقع کاهش یابد. (تصویر 27-2)



27-2- خطوط عمودی روی لایه‌ی افقی برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

خطوط افقی فقط در قسمت بالای این برقع دیده می شود . این خطوط به موازات هم قرار گرفته اند . یک خط افقی ممتدا نیز در این لایه قرار گرفته که خطوط عمودی متناوب را به دو قسمت تقسیم می کند . خطوط مورب در گوشه های برقع بیشتر دیده می شود . این خطوط در جهت فرم صورت طراحی شده و به برقع تنوع بخشیده اند.(تصویر 28-2)



28-2- خطوط افقی و مورب برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

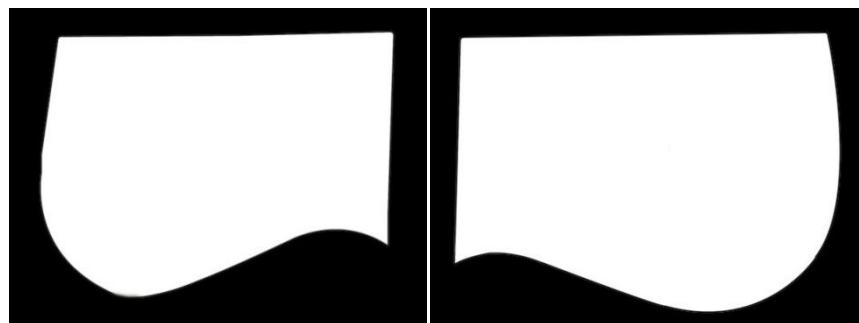
خطوط منحنی بیشتر در قسمت پایین قرار دارد. (تصویر 29-2)



29-2- خطوط منحنی برقع شماره 2- منبع تصوی: نگارنده

این منحنی دارای تناظری در معنا است . طبق پرسش از اهالی قشم و مشاهده ای برقع بر صورت زنان، می توان گفت که این احنا در جهت احنای گونه قرار می گیرد به صورتی که گونه ها در بالای این احنا قرار گرفته اند. تیره تر بودن این احناها نسبت به پوست صورت، باعث می شود گونه ها بهتر دیده شوند و جذابیت بیشتری داشته باشند. از طرفی در نقطه ای مقابل، این احنا فاصله بین لب و بینی بوده و نحوه قرار گرفتن آن روی صورت زنان، باعث می شود که آن لایه شبیه سبیل مردان بوده و چ هره ای زن را خشن و نازیبا نشان دهد و دافعه ایجاد کند. این دافعه و جاذبه در دوره های مختلف و مکان های مختلف از طریق تغییر در اندازه و شکل برقع، تعریف خودش را پیدا می کند.

چشمی برقع با استفاده از یک خط عمودی، یک خط افقی و دو خط منحنی، تشکیل شده است. (تصویر 2-30)



30-2- چشمی برقع شماره 2 - منبع تصوی: نگارنده

تجزیه و تحلیل برقع پارچه ای:

برقع هایی که در مناطق غرب شهرستان بندرعباس ساخته می شوند، از لحاظ شکل شبیه برقع های جزیره‌ی «قشم» می باشد اما به لحاظ جنس پارچه، با آن تفاوت دارد . جنس این پارچه ها بر خلاف برقع جزیره‌ی «قشم»، براق نیست و از شیله تهیه نمی شود. بلکه شبیه پارچه‌ی مخملی است.

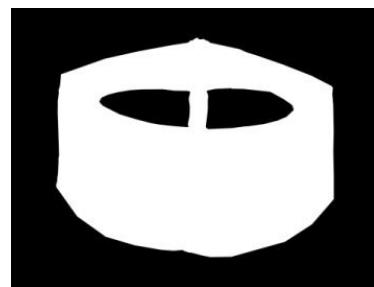
برقع شماره 3

این برقع متعلق به روستای «کشار» واقع در غرب بندرعباس است. (تصویر 31-3)



31-3 برقع شماره 3 - منبع تصوی: نگارنده

....خطوط محیطی این برقع در تصویر زیر نشان داده شده است. (تصویر 32-3)



32- خطوط محیطی برقع شماره 3 - منبع تصوی: نگارنده

خطوط عمودی در این برقع در وسط و دو طرف محور تقارن ترسیم شده است. (تصویر 33-3)



33- خطوط عمودی برقع شماره 3 - منبع تصوی: نگارنده

خطوط مایل در بالای برقع اجرا شده است. (تصویر 34-3)



34- خطوط مایل برقع شماره 3 - منبع تصوی: نگارنده

در تصویر زیر خطوط منحنی چشمی و قسمت پایین برقع نشان داده شده است. (تصویر 35-3)



35- خطوط منحنی برقع شماره 3 - منبع تصوی: نگارنده

جمع بندی و نتیجه گیری:

برقع، رویندی است که بعضی از زنان حاشیه خلیج فارس به ویژه استان هرمزگان از آن استفاده می کنند. شکل چهارگوش و رنگ های قرمز، سیاه و طلایی بیشترین کاربرد را در برقع های این منطقه دارند. البته شکل و رنگ های دیگری نیز وجود دارند . برقع پارچه ای بیشتر در شهرستان بشگرد و همچنین در روستاهای غرب بندرعباس استفاده می شود . برقع شیله ای در جزایر و غرب استان و در نهایت برقع نخی در شرق هرمزگان ساخته می شود. دلایل استفاده از برقع، رعایت حجاب، استفاده در جنگ ها برای ناشناس ماندن، حفاظت از پوست در مقابل تابش نور خورشید، زیبایی و زینت ، به دلیل حس آشنا و سنتی که از گذشته باقی مانده و ناشناس ماندن در شغل هایی چون دستگروشی و پیله وری می باشد.

در برقع های شیله ای، چشمی برقع زنان جوان، بازتر است و قسمت بیشتری از صورت دیده می شود . اما برای مسن ترها چشمی تنگ شده و عرض برقع بیشتر می شود که البته به سلیقه اشخاص نیز بستگی دارد؛ بیشتر شدن پهنهای برقع و تنگ شدن چشمی آن برای افراد مسن، باعث می شود چین و چروک صورت نیز کمتر دیده شود و به نوعی کارکرد زیبایی شناسی دارد . براق بودن شیله باعث ایجاد تغییر در تیرگی و روشنی برقع در مکان های نوری متفاوت می شود؛ این مسئله از یکنواختی برقع کاسته و باعث تنوع رنگی در برقع می شود . برقع های نخی که با رنگ زمینه قرمز روشن، بیشتر مخصوص تازه عروسان و زنان جوان است. قرمز روشن نماد شور، حدت، کشاننده و برانگیزende است. گھایی و کشش رنگ قرمز توجه مردم را به خود جذب می کند. در جشن ها و عروسی ها برای زنگت رنگ از برقع نو و تازه ساخت که به رنگ قرمز روشن است، استفاده می کنند. روشن و یکنواختی شدن رنگ قرمز سن استفاده کنندگان و مجرد یا متأهل بودن آن ها را نشان می دهد؛ در برقع های نخی علاوه بر تنوع در رنگ، نقش و شکل از یک چهارچوب کلی که متعلق به آن منطقه می باشد پیوی می کند. به نظر می رسد که رنگ، نقش و فرم کلی برقع دارای هماهنگی و تنوع است که منجر به وحدت و زیبایی بصری می شود. با رعایت چهارچوب کلی برقع سازی هر منطقه، برقع را متناسب با صورت هر فرد می سازند؛ که طرح، نقش و رنگ آن معنی ویژگی های فردی و اجتماعی شخص استفاده کننده است.

منابع

- 1- آیت الله، حمییب الله (1383). مباری نظری هنرهای تجسمی، تهران: نشر سمت.
- 2- انجام روز، عباس(1371)، سیو تاریخی برقع از باستان تا به امروز برقع پوشان خلیج فارس و دریای عمان، چاپ اول، تهران: نشر، مؤلف.
- 3- پیغمبر آن دزی، رانهارت (1383)، فرهنگ البسه مسلمانان، ترجمه حسنعلی هروی، تهران: نشر علمی فرهنگی.
- 4- دوبوکور، مویرک (1387)، رمزهای زنده جان، ترجمه جلال ستاری، تهران: نشر مرکز.
- 5- خطیبی زاده، محمد، (1389)، پوشش مردم هرمزگان، شیراز، نشر ایلاف.
- 6- نور بخش، حسین: (1369)، جزیره‌ی قشم و خلیج فارس، چاپ اول، تهران نشر امیرکبیر.

Abstract:

Borqa has particular significant as symbol of visual culture by border Persian Gulf resident. This

present article has conducted as study of characteristics aesthetic Borqa which using by border Persian

Gulf women. The present Borqa has the variety of color at the geographical territory of Persian Gulf

so that each region has its particular Borqa but at this article the author classifies in three kinds such

as Shellie, fabric and third-like. In this present article each classification is chosen one Borqa

accidentally that they are analyzed by the fundamental of visual art and characteristics aesthetic.

The results of investigation indicate that border Persian Gulf resident characteristics aesthetic of

Borqa which used by women are inspired by environment. On the other hand it is clearly evident that

its affection at Customs in each region. Borqa has measured and then made by each person face due to

there is a Borqa for each person. Nowadays woman don't pay attention to Borqa less than before and

it becomes forgettable.

Keywords: Burqa, Woman, Persian Gulf, aesthetic, culture